

บทที่ ๗ : หมวด คห ธาตุ

หมวด คห ธาตุลง ฤหา ปัจจัย

ลงแล้ว ฤหา ปัจจัยคงรูปบ้าง ลบเหลือ ฤห บ้าง
ถ้าวิภัตติเป็นสระหรือ อิ อาคมอยู่หลังให้ลบสระ อา ทิ้งเสมอ

หมวด คห ชาติ ลง ฤหา ปัจจัย

คห ชาติ	ถือ, รั้บ	คห+ฤหา+ติ	=คฤหาติ	ย่อมถือเอา
		(ป อุปสัค)	=ปคฤหาติ	ย่อมยกย่อง
		(นิ อุปสัค)	=นิกฤหาติ	ย่อมข่ม
		(ส อุปสัค)	=สงฤหาติ	ย่อมสงเคราะห์
		(อน อุปสัค)	=อนฤหาติ	ย่อมอนุเคราะห์
		(อุ อุปสัค)	=อุคฤหาติ	ย่อมเรียน
		(ปฏ อุปสัค)	=ปฏิกฤหาติ	ย่อมรั้บ
		(อธ อุปสัค)	=อธฤหาติ	ย่อมครอบงำ
		(ปร อุปสัค)	=ปรคฤหาติ	ย่อมกำหนด

ตัวอย่างประโยคภาษาบาลีของธาตุในหมวด คห ธาตุ

คห ถือ, รั้บ:เสฏฐี พุทฺธสฺส หตฺทสฺมา ปตฺตํ คณฺหาติ.

อ.เศรฐี ย่อมรั้บ ซึ่งบาตร จากพระหัตถ์ ของพระพุทธเจ้า.

จับ :มหาราชฯ คามํ รุณฺธิตฺวา โจเร คณฺหาติ.

อ.พระราชผู้ใหญ่ ล้อมแล้ว ซึ่งหมู่บ้าน ย่อมจับ ซึ่งโจร ท.

ยกย่อง :พุทฺโธ สมณธมฺมํ กโรนฺเต ภิกฺขุ ปคฺคณฺหาติ.

อ.พระพุทธเจ้า ย่อมยกย่อง ซึ่งภิกษุ ท. ผู้กระทำอยู่ ซึ่งสมณธรรม.

ข่ม :ภิกฺขุ สมานินา อตฺตโน จิตฺตํ นิคฺคณฺหาติ.

อ.ภิกษุ ย่อมข่ม ซึ่งจิต ของตน ด้วยสมาธิ.

สงเคราะห์ :เสฐฐิ ทลิตุทำ สงคณหาคติ.

อ.เศษฐิ ย่อมสงเคราะห์ ซึ่งคนเข้ญใจ.

อนุเคราะห์ :ครุ อธเน กุมารอ อนุคคณหาคติ.

อ.ครุ ย่อมอนุเคราะห์ ซึ่งเด็ก ท. ผู้ไม่มีทรัพย์.

เรียน :สิสุสา ทิสปาโมกขสุส สนตเก สิปปิ อคคณหนตติ.

อ.ศิษย์ ท. ย่อมเรียน ซึ่งศิลปะ ในสำนัก ของอาจารย์ทิสปาโมกข์.

รับ ะภิกขุ คหปติสุส เคเห อาหารํ ปฏิคฺคณฺหติ.

อภิกษุ ย่อมรับ ซึ่งอาหาร ในเรือน ของคหบดี.

ครอบงำ ะเทวานมิบุโท สกฺโก โอรภาเสหิ สฬุเพ เทเว อธิคฺคณฺหติ.

อ.ท้าวสักกะผู้เป็นจอมแห่งเทพ ท. ย่อมครอบงำ ซึ่งเทพ ท. ด้วยรัศมี

ท.

กำหนด ะภิกขุ กมฺมฐฺฐานํ คเหตุวา อตฺตโน จิตฺเต อารมฺมณานิ ปริคฺคณฺหติ.

อภิกษุ เรียบแล้ว ซึ่งกัมมฐาน ย่อมกำหนด ซึ่งอารมณ์ ท. ในจิต ของ

ตน

หลักเกณฑ์การประกอบกิจการในหมวด คห ๓๓๓ (เป็นกัตตุวาก)

๑. ลักษณะของธาตุในหมวด คห ธาตุ

๑) เมื่อใช้เป็นกัตตวาทมีการลง ปุบ ปัจจัยและ ฤหา ปัจจัยท้ายธาตุทั้งหลาย เมื่อลงกับวิภัตติหมวดวัตตมานา, ปัญจมี, สัตตมี และหิยัตตนีวิภัตติ เช่น

คห+ฤหา+ติ = เหมปุบติ ย่อมถือเอา (มีใช้น้อย)

คห+ฤหา+ติ = คฤหาติ ย่อมถือเอา

๒) มีการลง ปุบ และ ฤหา ปัจจัยท้ายธาตุทั้งหลายบ้างเมื่อลงกับวิภัตติหมวดปโรกขา, อชชัตตนี, ภวิสสันติ และกาลาติปัตติวิภัตติ เช่น

อ+คห+ฤหา+อิ+สฺ+อิ = อคฺคเหสิ ได้ถือเอาแล้ว (แปลง อิ อากมเป็น เอ)

อ+คห+ฤหา+อิ+สฺ+อุ = อคฺคเหสุ ได้ถือเอาแล้ว (แปลง อิ อากมเป็น เอ)

คห+ฤหา+อิ+สฺ+สฺติ = คเหสุสฺติ จักถือเอา (แปลง อิ อากมเป็น เอ)

๓) เมื่อใช้เป็นบทนามมีการลง ปรุ และ ฤหา ปัจจัยท้ายธาตุบ้างไม่ลง
บ้าง เช่น

คณฺหณํ แปลว่า อ.การถือเอา (ลง ฤหา ปัจจัย)

คหณํ แปลว่า อ.การถือเอา (ลบ ฤหา ปัจจัย)

๒.หลักเกณฑ์การประกอบกริยาในหมวด คห ชาติ เมื่อลง ณาหา ปัจจัย

๑) ถ้าคง ณาหา ปัจจัยไว้ให้ลบ ห ที่ คห ชาติทั้งเสมอ แต่ถ้าลบ ณาหา ปัจจัย

ไม่ต้องลบที่สุดชาติ เช่น

ลบที่สุดชาติ คห+ณาหา+ติ =คณาหาติ ย่อมถือเอา

ไม่ลบที่สุดชาติ อ+คห+ณาหา+อิ+สุ+อี =อคเหสิ ได้ถือเอาแล้ว

๒) เมื่อลงวิภัตติที่ขึ้นต้นด้วยสระหลัง ณาหา ปัจจัย, เมื่อลง อิ อากมหลัง

ณาหา ปัจจัย หรือเมื่อลงวิภัตติใดแล้วมีพยัญชนะสังโยคอยู่หลัง ณาหา

ปัจจัย ให้ลบสระ อา ที่ ณาหา เช่น

(๑)วิภัติที่ขึ้นต้นด้วยสระ (ลบสระ อา)

อุ	อัชชัตตนี	คห+ณฺหา+อุ	=คณฺหีสุ
อนฺติ	วัตตมานา	คห+ณฺหา+อนฺติ	=คณฺหนฺติ
เอยฺย	สัตตมึ	คห+ณฺหา+เอยฺย	=คณฺเหยฺย

(๒)วิภัติที่ต่อลง อิ อาคม (ลบสระ อา) ทั้ง ๔ หมวดคือ ปโรก.

อัชชต. ภวิส. กาลา.

ตฺถ	อัชชัตตนี	คห+ณฺหา+อิ+ตฺถ	=คณฺหิตฺถ
สุสฺติ	ภวิสสันฺติ	คห+ณฺหา+อิ+สุสฺติ	=คณฺหิสฺสฺติ
สุสา	กาลาติปฺตติ	คห+ณฺหา+อิ+สุสา	=คณฺหิสฺสา

(๓) วิกัต์ติที่ลงแล้วมีพยัญชนะสังโยคอยู่หลังปัจจัย (ลบสระเสียงยาว
ที่ปัจจัย เช่น อา, อี, อุ)

วุเห วัตตมานา คห+ณฺหา+วุเห =คณฺหฺวุเห

สฺสฺ ัญจมี คห+ณฺหา+สฺสฺ =คณฺหฺสฺสฺ

ตฺถ หียัตตนี คห+ณฺหา+ตฺถ =คณฺหฺตฺถ

วุหฺ หียัตตนี คห+ณฺหา+วุหฺ =คณฺหฺวุหฺ

(๔) วิกัตติที่เหลือนอกจากนี้เช่น ติ, ตุ, ลี, ถ เป็นต้นคงสระ อา ไว้
ได้ ลบทิ้งบ้างก็ได้ เช่น

ติ วัตตมานา คห+ณฺหา+ติ =คณฺหาติ, คณฺหติ

ลี วัตตมานา คห+ณฺหา+ลี =คณฺหาลี, คณฺหลี

ถ วัตตมานา คห+ณฺหา+ถ =คณฺหาถ, คณฺหถ

ตุ ปัญจมี คห+ณฺหา+ตุ =คณฺหาตุ, คณฺहतฺตุ

๓) แปลง อิ อากมหลังธาตฺเป็น เอ ได้บ้างเมื่อลบ ณฺหา ปัจจัย

อ+คห+ณฺหา+อิ+สฺ+อี =อคฺคเหสี ได้ถือเอาแล้ว

คห+ณฺหา+อิ+สฺ+สตี =คเหสฺสตี จักถือเอา

๓. การแปลงรูปของธาตุในหมวด คห ธาตุ

๑) ธาตุที่เปลี่ยนรูปไปโดยสิ้นเชิงจากการแปลงธาตุเป็นอย่างอื่น

คห ถือ แปลงเป็น เฆ เช่น เฆปฺปติ ย่อมถือเอา (มีใช้น้อย)

๒) ธาตุที่เปลี่ยนรูปโดยลบที่สุดธาตุ

คห ถือ ลบ ห เหลือ ค เช่น คณฺหาติ ย่อมถือเอา,
ย่อมจับ, ย่อมรับ

๓) การเปลี่ยนความหมายของธาตุเมื่อมีอุปสรรคนำหน้า

อธิ+คห+ณฺหา+ติ = อธิคณฺหาติ ย่อมครอบงำ, ย่อมยึดเอา

อนฺ+คห+ณฺหา+ติ = อนฺคณฺหาติ ย่อมอนุเคราะห์ (ช่วยเหลือ)

อุ+คห+ณฺหา+ติ = อุคฺคณฺหาติ ย่อมเรียน

ทุ+คห+ณฺทา+ติ = ทุคฺคณฺทาติ

นิ+คห+ณฺทา+ติ = นิคฺคณฺทาติ

ป+คห+ณฺทา+ติ = ปคฺคณฺทาติ

ปฺรฺหฺ+คห+ณฺทา+ติ = ปฺรฺหฺคฺคณฺทาติ

ปริ+คห+ณฺทา+ติ = ปริคฺคณฺทาติ

วิ+คห+ณฺทา+ติ = วิคฺคณฺทาติ

สฺ+คห+ณฺทา+ติ = สคฺคณฺทาติ

สฺ+คห+ณฺทา+ติ = สคฺคณฺทาติ

ย่อมถื่อผิด(เห็นผิด), ย่อมจับไม่ได้

ย่อมข่ม, ย่อมปราบ

ย่อมยกย่อง, ย่อมปกครอง, ย่อมช่วย

ย่อมรับ, ย่อมต้อนรับ,

ย่อมรับเฉพาะ

ย่อมกำหนดถื่อเอา, ย่อมครอบครอง

ย่อมทะเลาะ, ย่อมแยก

ย่อมสังเคราะห์, ย่อมรวบรวม

ย่อมเรียนดี, ย่อมถื่อเอาดี